

УДК 339

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.196.212-216>**Самофалова М.О.**

кандидат економічних наук

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Київ

Samofalova Mariia

PhD in Economic Sc.

Open International University of Human Development 'Ukraine', Kyiv

<https://orcid.org/0009-0009-8060-7956>

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ НАЙБІЛЬШ ПЕРСПЕКТИВНИХ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті запропонована стратегія конкурентоспроможного розвитку машинобудівних підприємств. Основний акцент зроблено на групи машинобудівних підприємств (3-тю та 5-ту), які виділились на основі проведених попередніх досліджень. Виділено фрагмент підприємств машинобудування для яких сформовані стратегії для забезпечення конкурентоспроможного розвитку. Запропоновано для забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування застосувати циркулярну біоекономічну трансформацію їх розвитку. Для підприємств 5 групи (підприємства машинобудування воєнного призначення) доцільно застосувати одну з концепцій еволюційного розвитку. Для укріплення конкурентних позицій машинобудівних підприємств на національних та міжнародних ринках необхідно здійснювати спостереження за конкурентним середовищем, щоб вчасно виявляти та прогнозувати обставини, які можуть вплинути на їх конкурентоспроможність.

Ключові слова: стратегія, конкурентний розвиток, конкурентоспроможність, машинобудування, біоекономічний розвиток, еволюційний розвиток.

FORMULATING A STRATEGY FOR THE COMPETITIVE DEVELOPMENT OF THE MOST PROMISING MACHINE-BUILDING ENTERPRISES

The purpose of the article is to formulate strategies for competitive development for the most promising groups of machine building. The article proposes a strategy for competitive development of machine-building enterprises. The relevance of this study is due to the need to develop strategies specifically for priority machine-building enterprises that provide the agricultural and defence component in the current conditions of war. The study uses a combination of general scientific and special research methods with the use of methods of scientific abstraction, monographic analysis and synthesis, comparative and systematic analysis, and abstract and logical analysis. A fragment of machine-building enterprises has been allocated for which strategies have been formed to ensure the competitive development of agricultural machine-building enterprises, for which it is advisable to apply a circular bioeconomic transformation of their development. It is noted that the bioeconomy is defined as the production, utilisation and conservation of biological resources, including relevant knowledge in science, technology and innovation, to provide information, goods, processes and services in all sectors of the economy aimed at sustainable development. For enterprises of Group 5 (military engineering enterprises), it is advisable to apply one of the concepts of evolutionary development. It should be noted that the theoretical concepts of evolutionary development of enterprises, which have historically developed and are practically used by business entities as a vision of development, are reduced to certain classes. The practical value of this study lies in the choice by machine-building enterprises of effective strategies to strengthen their competitive positions in the national and international markets. To this end, it is necessary to monitor the competitive environment in order to timely identify and predict circumstances that may affect their competitiveness. It is also important to assess competitive advantages, develop and implement effective strategies, including the bioeconomic development strategies and growth strategies we have proposed for the relevant groups of machine-building enterprises.

Keywords: strategy, competitive development, competitiveness, engineering, bioeconomic development, evolutionary development.

JEL classification: L 10, L 62, Q 12.

Постановка проблеми. Одним із ключових завдань для забезпечення стабільної роботи машинобудівних підприємств є не тільки максимально ефективно використання існуючого потенціалу, а й його подальший розвиток. Це можна досягти, перейшовши до стратегії еволюції та розширення, яка повинна фокусуватися на зниженні можливих управлінських і фінансових ризиків, а також на структурних трансформаціях у виробництві. У практичному вимірі важливо демонструвати високі економічні результати за допомогою впровадження технологій, що економлять ресурси, інноваційних рішень, біотехнологій, а також організації стабільного виробництва конкурентоспроможних товарів, що сприятиме підвищенню рентабельності та соціально-економічної ефективності виробництва. Універсальним інструментом, який здатен забезпечити якісний, стабільний у часі та органічний у ринкових умовах процес адаптації підприємств у сфері машинобудування до сучасних реалій і їх функціонування в умовах інтеграційних процесів, є механізм розробки стратегії розвитку машинобудівного підприємства. При цьому важливою рисою повинна бути оперативна адаптація підприємства до наявних ринкових тенденцій. Розв'язання цих задач передбачає здатність розробляти ефективні стратегії розвитку та обґрунтовувати чітко та дієві механізми для забезпечення стабільних конкурентних переваг машинобудівних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання посилення конкурентних позицій компаній у машинобудуванні активно обговорюється на глобальних економічних форумах, у міжнародних фінансових та економічних структурах, урядах найбільш розвинених країн, а також у наукових та академічних спільнотах. Тематика конкурентоспроможності є предметом вивчення багатьох вітчизняних дослідників, серед яких О. Захарчук, Н. Карачина, О. Мороз, Н. Подольчак, О. Романко, І. Бриков, В. Гайдук, М. Варченко, Ю. Іванов, О. Ковтун, Г. П'ятницька, Н. Радченко та інші. Також варто відзначити роботи іноземних науковців, які аналізували стратегії формування конкурентного потенціалу підприємств: М. Портер, П. Друкер, П. Кругман, П. Самуельсон, Дж. Стигліц, Й. Шумпетер, М. Енрайт, А. Чандлер, Дж. Макартур, Х. Кобоясі, Х. Такеучі, Ногучі, М. Цучія та інші. Однак, недостатній рівень розробки аспектів, що стосуються шляхів та стратегій щодо підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування, свідчить про необхідність більш глибокого вивчення цих питань, враховуючи специфіку роботи даної галузі в національному господарстві.

Мета статті – сформулювати стратегії конкурентоспроможного розвитку для найбільш перспективних груп машинобудування.

Виклад основних результатів дослідження. Важливо підкреслити, що для кожного машинобудівного підприємства вибір єдиної стратегії є неможливим, навіть коли мова йде про визначення якогось конкретного показника, наприклад, прибутку. Тому експерти,

розробляючи конкурентну стратегію, повинні враховувати такі фактори, як обсяги діяльності, наявні ресурси, попит на продукцію, ємність і сегменти ринку, а також потенційних споживачів тощо. Реалізація стратегії повинна призводити до вирішення економічних, соціальних і суспільних завдань, що стосуються машинобудування. До таких стратегій належать:

1. Стратегія стабілізації виробництва може бути застосована в умовах середнього попиту на продукцію, при цьому прибутки компанії відрізняються низьким рівнем доходу. Така ситуація для підприємства є цілком прийнятною і може спостерігатися протягом відносно короткого періоду часу. За такої виробничої стратегії зберігається актуальний рівень виробництва, а витрати на подальший розвиток залишаються мінімальними.

2. Стратегія повної спеціалізації застосовується компаніями в умовах значної прибутковості та швидкого зростання попиту. Важливо вчасно зосереджуватися на виробництві одного типу продукції, яка має найбільший потенціал, що дозволяє зменшити витрати і зберегти лідерські позиції. У цьому контексті також слід правильно орієнтувати увагу на вибрані ринкові сегменти.

3. Стратегія диверсифікації визначається середнім прибутком при низькому попиті на товари. У таких умовах важливо підвищити рівень споживчого попиту на вироблену продукцію. Це можливо реалізувати через диверсифікацію. Застосування цієї стратегії є важливим для одного асортименту і полягає в різноманітності, яка забезпечується розширенням галузі діяльності компанії.

4. стратегія обмеженої спеціалізації у виробничих процесах. Застосування цієї стратегії властиве в умовах високих доходів та середнього попиту. Основна риса реалізації цієї стратегії полягає в тому, що компанія підвищує якість продукції, однак зменшує асортимент для конкретного ринкового сегмента. Як наслідок, ціна також збільшується через покращену якість.

5. Стратегія зміни виробництва відзначається низькими прибутками та середнім попитом на продукцію компанії. При реалізації цієї стратегії важливо впроваджувати інноваційні технології, а також розробляти і вводити в експлуатацію абсолютно нові товари. Продукція, що пропонується на ринку, завжди залишатиметься актуальною, і попит на неї матиме тенденцію до зростання.

6. Стратегія інтенсифікації застосовується компаніями, коли спостерігається середній рівень прибутку та підвищений попит. Підвищити рівень прибутковості можливо шляхом розширення обсягів виробництва, що досягається за рахунок вдосконалення або зміни вже наявного товару.

7. Стратегія інноваційних перетворень у виробництві (технологіях виробництва) є найбільш ефективною для підприємств в умовах низької рентабельності та високого попиту. Підвищити прибуток можна шляхом виготовлення продукції, що є наукомісткою з

інноваційними характеристиками [1- 3].

В попередніх дослідженнях нами були запропоновані стратегічні напрями конкурентоспроможного розвитку машинобудівних підприємств [4]. Окрім запропонованих стратегій загалом щодо всіх груп машинобудівних підприємств вважаємо за доцільне сконцентрувати увагу на найбільш перспективних напрямках машинобудування які були отримані в результаті проведеного кластерного аналізу [5]: на 3-ій групі за КВЕД України 28.30 «Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства» (підприємства сільськогосподарського машинобудування: ПАТ «ЕЛЬВОРТІ», ТОВ «ВЕЛЕС-АГРО ЛТД», ТОВ «ЗАВОД КОБЗАРЕНКА», ПрАТ «БОГУСЛАВСЬКА СІЛЬГОСПТЕХНІКА») та 5-ій групі в цілому за КВЕД України 30- «Виробництво інших транспортних засобів», зокрема 30.30- «Виробництво повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування», 30.40- «Виробництво військових транспортних засобів» куди увійшли підприємства оборонного призначення: ТОВ «УКРАЇНСЬКА БРОНТЕХНІКА», ТОВ "АВІАКОН", ТОВ «МОТОРДЕТАЛЬ-КОНОТОП», ПАТ "КРЮКІВСЬКИЙ ВАГОБУДІВНИЙ ЗАВОД", АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "КОМПАНІЯ Авіаційного та ракетно-технічного машинобудування", ТОВ "ВІК "ДЕВІРО", ТОВ "НВП "АТЛОН АВІА", ТОВ "АВК "СКАЕТОН" та інші.

Зазначимо, що підприємства сільськогосподарського машинобудування активно впроваджують нові технології, які дозволяють підвищити ефективність виробництва навіть в умовах обмежених ресурсів. Наприклад, використовуються дрони, автоматизація процесів, дистанційне управління та інші інновації, які стали невід'ємною частиною стратегії виживання і розвитку галузі. Міжнародна підтримка також відіграє важливу роль у стабілізації галузі в умовах кризи. Західні партнери України, включаючи країни ЄС та США, збільшили фінансову та технічну допомогу, що включало поставки обладнання, технологій та консультативну підтримку. Це дозволило частково компенсувати втрати та забезпечити стабільність виробництва. В умовах обмеженого доступу до зовнішніх ринків через бойові дії та блокади, українські виробники сільськогосподарської техніки були змушені переорієнтуватися на задоволення потреб внутрішнього ринку. Це сприяло посиленню співпраці між аграрними підприємствами та виробниками техніки в Україні, що стало важливим фактором для виживання галузі в умовах війни [6, 7].

Отже, незважаючи на серйозні виклики, галузь аграрного машинобудування в Україні має значний потенціал для відновлення та розвитку. Інновації, державна підтримка, міжнародна співпраця та диверсифікація ринків збуту стануть ключовими факторами успіху. Ці зусилля допоможуть не лише відновити виробничі потужності, але й підвищити конкурентоспроможність української техніки на світовому ринку.

З огляду на зазначене пропонуємо для забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств сільськогосподарського машинобудування застосувати циркулярну біоекономічну трансформацію їх розвитку.

Зазначимо, що біоекономіку розкриваємо як виробництво, утилізацію і збереження біологічних ресурсів, що включає відповідні знання в науці, технологіях та інноваціях, для надання інформації, товарів, процесів та послуг у всіх секторах економіки, спрямованих на сталий розвиток. Аналіз конкретних випадків проєктів біоекономіки в Україні дозволяє виділити стратегії успіху і невдач в їх реалізації [8].

Успіху сприяють:

- інноваційні рішення з перетворення відходів на сировину;
- безвідходне виробництво;
- креативні рішення як інструмент залучення уваги споживачів;
- доступ до іноземного фінансування/інвестицій;
- співпраця бізнесу і влади;
- задоволення актуальних потреб суспільства;
- нестандартні організаційні рішення.

До основних принципів біоекономіки доцільно віднести сталий розвиток та біоциркулярність:

- використання тих природних ресурсів, що піддаються відновленню;
- організація виробничого процесу з мінімальною шкодою для екології або з покращенням екосистеми;
- зменшення викидів;
- максимальна вторинна переробка та повторне використання ресурсів для зменшення відходів.
- врахування екологічної етики (межі впливу людини на довкілля та етичне ставлення до нього).

Вважаємо, що підприємства сільськогосподарського машинобудування повинні розвиватись за стратегією біоекономічного розвитку (рис.1), яка повинна базуватись на семи напрямках діяльності відповідно до принципів циркулярної економіки (повторний переробці, сталих закупівлях та промисловій і регіональній екології, екодизайні, екологічному споживанні, продовженні життєвого циклу, впровадженні систем обслуговування продукції). Вирішальними для успіху цих бізнес-моделей є географічна прив'язаність і відносна близькість учасників ланцюга постачання, що включає місцеву кооперацію та спільне раціональне використання ресурсів, а також споживчих тенденції до екологізації та сталого споживання, включаючи підтримку місцевих органів влади. Результати дослідження свідчать, що циклічні бізнес-моделі біоекономіки позитивно пов'язані з усіма трьома вимірами сталого розвитку – економічним, екологічним і соціальним. Крім того, малі та інтегровані циркулярні бізнес-моделі біоекономіки можуть забезпечити сталий розвиток територій і знижувати ризик майбутнього дефіциту біоресурсів, однак для забезпечення отримання таких результатів необхідна державна підтримка таких

ініціатив.

Для підприємств 5 групи (підприємства машинобудування воєнного призначення) доцільно застосувати одну з концепцій еволюційного розвитку.

Зазначимо, що теоретичні концепції еволюційного розвитку підприємств, які історично склалися і практично застосовуються суб'єктами господарської діяльності як бачення розвитку, можна звести у такі класи:

1. Концепція розвитку у короткостроковій перспективі, за якою капітал підприємства та інші чинники виробництва вважаються відносно сталими. Розвиток відбувається за рахунок зростання внутрішньої

ефективності діяльності підприємства. Відповідна стратегія – активізація;

2. Концепція розвитку, за якою визначається стратегія зміни капіталу суб'єкта господарювання в часі (на середньо- та довгострокову перспективу) шляхом залучення інвестицій. Відповідна стратегія – зростання;

3. Концепція, за якою зміни призводять до створення нових властивостей підприємства, опанування нових видів діяльності та виробництва нових видів продукції. Відповідна стратегія – перетворення, створення.

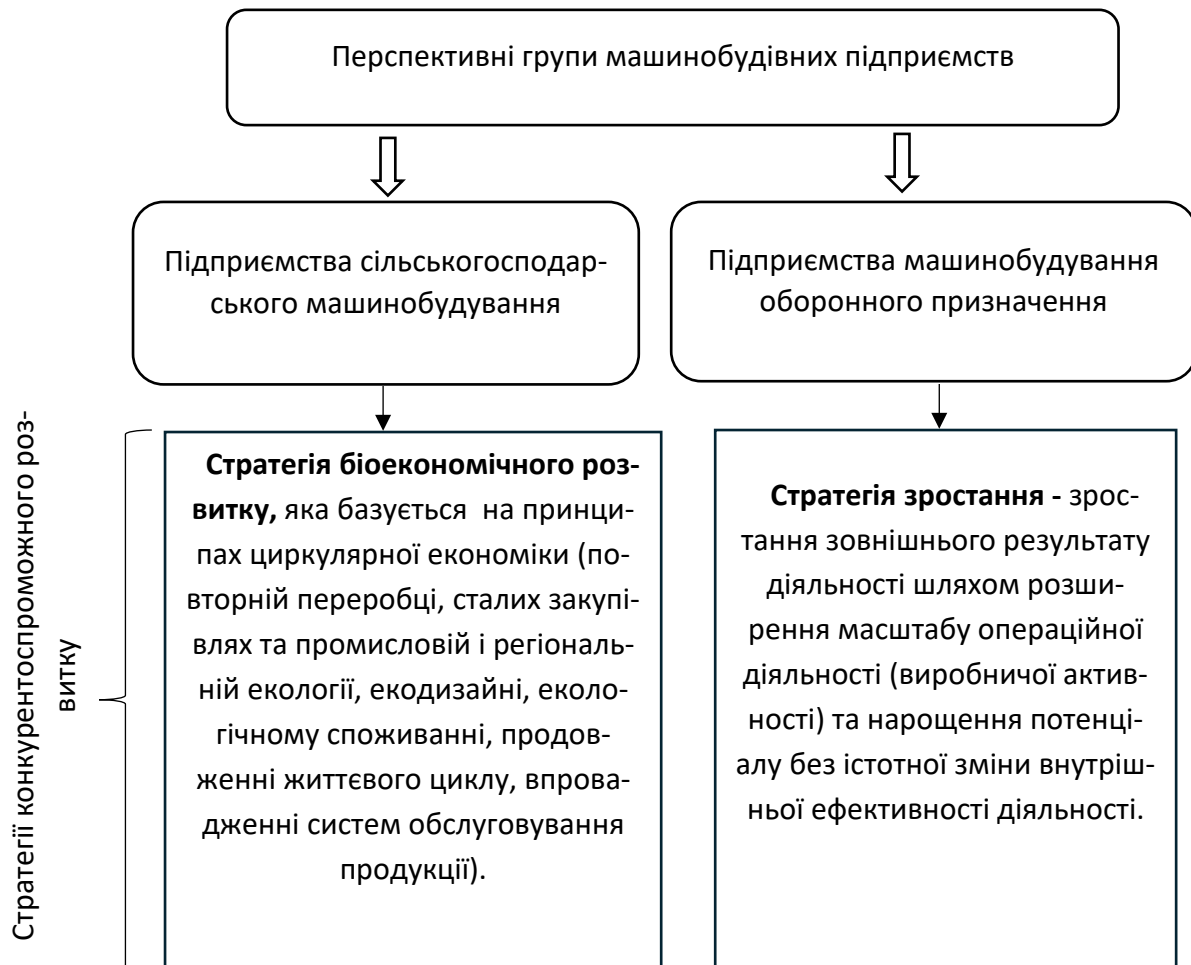

Рис.1. Стратегії конкурентоспроможного розвитку найбільш перспективних груп машинобудівних підприємств
Джерело: розроблено автором

Отже, на основі проведеного дослідження нами запропоновано стратегії конкурентоспроможного розвитку найбільш перспективних груп машинобудівних підприємств (див. рис.1).

З огляду на масштаб, динаміку і перспективи розвитку підприємств 5 групи вважаємо за доцільне використовувати стратегію зростання, метою якої є зростання зовнішнього результату діяльності шляхом розширення масштабу операційної діяльності (виробничої активності) та нарощення потенціалу без істотної зміни внутрішньої ефективності діяльності. Фактори впливу: зовнішні – інвестиційний клімат, кон'юнктура ринку; внутрішні – бізнес-процеси, продукція,

ресурси.

Висновки. Таким чином, для укріплення конкурентних позицій машинобудівних підприємств на національних та міжнародних ринках необхідно здійснювати спостереження за конкурентним середовищем, щоб вчасно виявляти та прогнозувати обставини, які можуть вплинути на їх конкурентоспроможність. Важливо також оцінювати їх конкурентні переваги та розробляти й впроваджувати ефективні стратегії, зокрема стратегії біоекономічного розвитку та стратегію зростання для відповідних груп машинобудівних підприємств.

Список використаних джерел

1. Ковтун О.І. (2007). Стратегія підприємства : навч. посібник. Львів: Новий світ – 2000, 324 с.
2. Сумець О.М., Тумар М.Б. (2008). Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека : навч. посібник. – Київ: «Хай-Тек Прес», 400 с.
3. Шершньова З.Є. (2004). Стратегічне управління : підручник. Київ: КНЕУ, 699 с.
4. Самофалова М.О. (2024). Стратегічні напрями конкурентоспроможного розвитку машинобудівних підприємств. ГРААЛЬ НАУКИ: міжнар. наук. журнал. Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа»; НУ «Інститут науково-технічної інтеграції та співпраці», Вип. 47. С. 356-365. URL: <https://griml.com/rBsex>
5. Самофалова М.О. (2024). Самоорганізаційні карти Кохонена як інструмент кластеризації машинобудівних підприємств. Ефективна економіка, № 12. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.12.45>
6. Целікова А.С., Місько Є.М. (2024). Сучасний стан та проблеми розвитку машинобудівних підприємств України. Український журнал прикладної економіки та техніки, Том 9. № 2. С. 228-235. URL: <https://griml.com/S4HeM>
7. Шарапатиук М. (2024). Аграрне машинобудування в Україні: виклики та можливості розвитку. Вісник Хмельницького національного університету, Том 339. № 4. С. 142-147. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2024-339-4-23>
8. Вострякова В.І. (2024). Інноваційне бізнес-моделювання в управлінні сталою циркулярною біоекономічною трансформацією підприємств АПК. Київський економічний науковий журнал, № 4. С. 31-42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-4-4>

References:

1. Kovtun O.I. (2007). Stratehiia pidpriemstva [Enterprise strategy]. Lviv: Novyi svit -2000, 326 p. [in Ukrainian].
2. Sumets O.M. & Tumar M.B. (2008). Stratehii suchasnoho pidpriemstva ta yoho ekonomichna bezpeka [Strategies of a modern enterprise and its economic security]. Kyiv: Khai-Tek Pres, 400 p. [in Ukrainian].
3. Shershnova Z.Ye. (2004). Stratehichne upravlinnia [Strategic management]. Kyiv: KNEU[, 699 p. [in Ukrainian].
4. Samofalova M.O. (2024.) Stratehichni napriamy konkurentospromozhnoho rozvytku mashynobudivnykh pidpriemstv [Strategic directions of competitive development of machine-building enterprises]. HRAAL NAUKY: mizhnar. nauk. Zhurnal-Grail of Science: international scientific journal, Vol. 47. Pp. 356-365. Retrieved from: <https://griml.com/rBsex>. [in Ukrainian].
5. Samofalova M.O.(2024). Samoorhanizatsiini karty Kokhonena yak instrument klasteryzatsii mashynobudivnykh pidpriemstv [Kohonen's self-organising maps as a tool for clustering machine-building enterprises]. Efektyvna ekonomika – Effective economy, No. 12. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.12.45>. [in Ukrainian].
6. Tselikova A.S. & Misko Ye.M. (2024). Suchasnyi stan ta problemy rozvytku mashynobudivnykh pidpriemstv Ukrainy [The current state and problems of development of machine-building enterprises in Ukraine]. Ukrainyskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky- Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology, Iss. 2. No. 9. Pp. 228-235. Retrieved from: <https://griml.com/S4HeM>. [in Ukrainian].
7. Sharapatiuk M. (2024). Ahrarne mashynobuduvannia v Ukraini: vyklyky ta mozhlyvosti rozvytku [Agricultural engineering in Ukraine: challenges and opportunities for development]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu- Bulletin of Khmelnytskyi National University, Iss. 339. No. 4. Pp. 142-147. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2024-339-4-23>. [in Ukrainian].
8. Vostriakova V.I. (2024). Innovatsiine biznes-modeliuvannia v upravlinni stalou tsyrukuliarnou bioekonomichnou transformatsiieiu pidpriemstv APK [Innovative business modelling in the management of sustainable circular bioeconomic transformation of agricultural enterprises]. Kyivskyi ekonomichni naukovyi zhurnal- Kyiv Economic Scientific Journal, No. 4. Pp. 31-42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-4-4>. [in Ukrainian]